

bij vond in het Calvinisme, hervond en opnieuw bewerkte.

De tijd was als nu vol onzekerheid. Men zocht allerwege en vond weinig. Van groep na groep dreigde het geestelijk bezit weggevaagd te worden als in een verstuiving van zand. En nu greep hij met furchen groep een groep, welke hij aan zich zelve in haar betekenissen openbaarde, zeggende: 't is de toekomst. Hiermede heeft hij ontegenzeggelijk een historische daad van betekenis verricht.

De „Zeeuwsche Kerkbode“:

Toen de eerste nummers van „De Heraut“ gekomen waren, vroegen we aan Professor van Velzen: wat oordeelt u over het optreden van dr. Kuiper en over den arbeid, welken hij onderneemt? en we kregen ten antwoord: Wat de Heere voor heeft met dezen hoogbegaafden man weet ik niet, maar wel weet ik, dat we alle redenen hebben om den Koning der Kerk te danken voor hem, die zoo fier en zoo kloek het opneemt voor de zoozeer miskende Gereformeerde belijdenis. Wij we zeer groote waarde toekenden aan dezen door ons vereerden leermeester, werden we nog meer aangemoedigd om alles te lezen, wat dr. Kuiper ten heste gaf, die in ons jongeren destijds de Heide tot onze gezuiverde Confessie heeft aangevuurd en versterkt.

De „Groninger Kerkbode“:

Het is dr. Kuiper gegaan als eens den hoogepriester Aaron. Hij moest gaan op den berg en daar stuk voor stuk zijn kleederen uittrekken, opdat zijn zoon die zou kunnen aandoen. Wat moet dat voor den hoogepriester een oogenblik van groote geestelijke spanning zijn geweest.

En iets daarvan zagen wij hier.

De „Geldersche Kerkbode“:

De oude Gereformeerde, de echt-nationale theologie was hier te lande verdronken, en ingevuld voor Duitsehe Vermittlungstheologie; ze werd geacht voorgoed in 't museum van oudheden in een sierlijke sarcophaag te zijn bijgezet... maar Kuiper haalde haar weer te voorschijn. En wat een waardeering van de oude waarheid bij ons echie volk weer is gewekt, ziet wie niet misleid wordt door geestelijke droomerijen van een geslacht, dat van Kuiper's lijn is afgedwaald of er niets van begrijpt of er niets van af weet.

Dr. Kuiper was een slooper. Alles wat op eenig terrein des menschenlijken levens de eere des Heeren, 't recht Gods in den weg stond, stond bloot aan zijn magtige mokerslagen. En hij verstond die kunst!

Maar deze man Gods was ook een bouwvak. Wat een architectonisch geheel bracht zijn harmonische geest voort. De hemelsche Bouwheer had zelf zijn knecht les gegeven in 't bouwvak.

Laat de Pers, ook die van de overzijde, den waardeerenden toon heerschen, het spreekt vanzelf, dat alle oude veeten niet op eenmaal zijn vergeten en dat ook het principieele verschil aan het woord komt. Maar van alle bladen, die iets ten nadeele van Dr. K. zeggen, geniet „De Zeeuwsche Leeuw“ de droeve eer het record te slaan. Men leze:

We kunnen slechts uiting geven aan wat onze gevoelens ten opzichte van hem zijn. En dan zeggen we: hij was een machtige persoonlijkheid, die de menigte biologeerde, een strijder, onvermoeid en onverschaagd. Een in de rust van stille vrochtheid dommelend volksdeel heeft hij naar voren gebracht en het gevormd tot een slagvaardig leger, het bezielde door zijn theocratisch ideaal, voorgestekend in zijn wegsleepende stijl. Hij was redenaar, volksleider, journalist als geen. Hij was theoloog, politicus, literator. Redacteur van een dagblad en van een weekblad. Kamertijd en hoogleeraar tegelijk. Hij heeft gewerkt dag en nacht.

En de vrucht van dit alles? Een bloeiende Gereformeerde kerk, een nauwaangeengestoten anti-revolutionaire partij, een te voren onbetekenende, nu door zijn woord en voorbeeld tot politiek meeleven gebrachte volksgroep.

Maar deze reus had zijn schaduwzijden, en — wie, die groot is, deelt dit niet, ook met de kleinsten?

Kuiper was meer partijleider dan staatsman; zoo leek het ons althans immer toe. Dien grooten geest ontbrak het aan genoegzamen afdeldom van karakter, om aanspraak te mogen maken op zedelijke grootheid. Hij was zoo groot en kon zoo wanhopig klein doen. „Het organisatietalent van den gewelddenaar heeft de breede opvattingen van den grooten denker overwoekerd.“ (G. H. Wagenaar). Aan de organisatie zijner partij heeft hij veel mees, dat in zijn ziel woonde, opgevoerd. De vrakelijkheid haalde de theorie neer. Van Calvinisme en kerk heeft hij zoo ruimhartig gesproken in enkele zijner ontelbaar vele geschriften. De Vrije Universiteit richtte hij op, om haar een nationaal karakter te doen dragen. „Ik ben Gereformeerd, maar ik ben in de eerste plaats mensch“ schreef hij eens. En zie, zijn Nederlandsch-Gereformeerde kerk is een afgescheiden kerk geworden en zijn meest grootsche stichting, zijn Hoogeschool, ligt gebonden aan die kerk en de door haar tot in de letter gehandhaafde confessie. Zijn theologie, die renovatie bedoelde te zijn, werd repressinatie.

Ook als denker was hij ons niet sympathiek. Het intellectualistisch determinisme van Scholte gaf hij ons weer in een logisch, maar hard systeem waarvan de praedestinatie de door hem uit staal gezmeede spil was. Het leek, alsof hij het modernisme in een orthodox kleed binnenhaalde. Lombroso liep zelfs „op de Calvinistische lijn“!

Groot was hij in zijn geweldigen durf. Hij heeft zijn volgelingen aangevuurd met de lous, die eens Calvin van Bernard van Clairvaux over nam: Dien te vent! Om wat hij „de eere Gods“ reken-

de „Zeeuwsche Leeuw“, heeft hij moeite en smaad verduurd, al lauwerde hij zich om de sympathie zijner aanhangers te wekken, wel wat greif met een doornenkroon. 't Was bespottelijk, dat kleine keffers tegen dien leeuw basten uit laaghartige jaloezie, al was het aan den anderen kant weinig nobel, dat hij ernstige critiek van geloovige medestanders reeds bij de geboorte smoren wilde. Toch willen we dit laatste eerder aan organisatie-fanatisme dan aan heerschzucht toeschrijven.

Toen een onzer medewerkers onlangs het woord van Sikkels overnam, dat de ethische richting zedelijk laag staat (wat op zichzelf mijn instemming niet heeft — dit in het voorbijgaan), riep de hoofdredacteur van „De Zeeuwsche Leeuw“, Ds. Netelenbos uit: Bah!

Nu hij aan zijn vroegere leermeester zedelijke grootheid ontzegt, wat zullen wij daarop antwoorden?

Wij zeggen niet: Bah! Ook niet: hoe klein! Maar wel: welk een uiting van persoonlijke bitterheid! Hoe in-treurig!

Nog eens: 'n gerucht makende preek.

Ons vermoeden bleek juist, dat over de preek van Dr. Geelkerken het laatste woord niet zou zijn gesproken.

Niet alleen in de recensies, maar wat zeker ongewoon is, ook in de gewone kolommen maken de bladen er melding van. Hier volgen nog eenige oordeelvellingen.

In „Noord Hollandsch Kerkblad“ herinnert Ds. Lindeboom eraan, dat Ds. Knap van Groningen vóór eenige jaren over denzelfden tekst preekte en ongeveer hetzelfde thema koos. En dan zegt hij:

Neen, dan komt Ds. K. — aangenomen het juiste van zijne, ook door Dr. G. gedeelde exegese — tot een heel wat beter gemotiveerde „toepassing“. 't Kan zijn, zegt hij, „dat Christus, niet voor goed, doch voor een tijd Zijn gemeente laat liggen, omdat zij te week en te slap is“; dat Hij ons moe wordt „omdat wij met het verkeerde en ongeloovige geslacht op één hoop liggen“. Precies! En wat deed de Synode in haar „Getuigenis“ nu anders, dan ons tegen een dergelijke vermenging waarschuwen, en ons opwekken, dat we ons zelve onbesmet zullen bewaren van de wereld en van den geest, die nu werkt in de kinderen der ongehoorzaamheid?

In een derde artikel vestigt Ds. L. o.m. de aandacht op twee uitspraken van Dr. G. Voogreest op die, dat een gezond lichaam niet zoo bang behoeft te zijn voor infectie en zoo ook een gezonde kerk niet voor allerlei ketterij. Daartegen merkt hij op, dat wie zoo lichtvaardig spreekt over infectie de medici tegen zich krijgt en wie zoo lichtvaardig spreekt over vrees voor ketterij de apostelen tegen zich heeft. De tweede uitspraak — aldus Ds. L.:

De tweede uitspraak raakt de Schrift. Dr. G. zegt: „Zeker, de Heilige Schrift houdt haar volle gezag en waarde als het Woord Gods. Maar alleen als zij ons het middel is, waardoor wij hieldend gemeenschap oefenen in den Heiligen Geest met den levenden Christus en door Hem met den levenden God, zal zij kracht doen. Anders is zij alleen een dood boek, dat ons slechts veroordeelt.“

De laatste zin doet, en in verband met het onmiddellijk voorafgaande, en op zichzelf, onderscheidene vragen rijzen. Indien de Schrift ons veroordeelt, doet zij dan geen kracht? Dr. G. zal dit zeker toestemmen, maar de voorstelling, die hij hier geeft is een andere. En dan: hoe kan een dood boek ons... veroordeelen? Hier is een innerlijke tegenstelling tusschen de qualificatie van het onderwerp en het gezegde. Wat Dr. G. zegt, kan zoo onmogelijk waar zijn. Want van tweeën één: of de Schrift is een dood boek, en dan veroordeelt zij ons niet, of, indien zij ons veroordeelt, is zij geen dood boek.

Noot mogen wij de Schrift een dood boek noemen. Een dergelijke uitdrukking stamt uit ethischen kring, en randt de pefe aan van het heilige Woord Gods, dat in zichzelf levend en krachtig is (Hebr. 4:12). Indien wij de stem van dat Woord niet hooren, dan vindt dat niet daarin zijn oorzaak, dat de Schrift een dood boek is, maar daarin, dat wij het orgaan missen, om haar levende stem te hooren.

„De Bazuin“ (prof. Bouwman):

De beoordeeling van Dr. Geelkerken is dunkt ons wel wat eenzijdig.

De Synode stelde zich op het standpunt de gemeente in het bijzonder te waarschuwen voor de verlokking, die in onze dagen zoo machtig is, en wakte daarbij in de tweede plaats de gemeente op om het licht van Christus te laten schijnen. Volmaakt is het getuigenis geenszins. Maar toch sprak de Synode hetzelfde uit wat Dr. Geelkerken wil, doch op een andere wijze.

Een opmerking kwam onder het lezen van deze predikatie bij ons op, en wel deze: Is deze predikatie van Dr. Geelkerken wel een preek, zooals zij behoort te zijn?

De „Groninger Kerkbode“ (Ds. Miedema):

Wij verstaan 't niet anders of Dr. Geelkerken heeft niet gevolgd de beraadslaging der Synode, is vreemdeling geworden in eigen huis. Zulk spreken is verspreiden van een valsche gerucht en dat nog wel in een predikatie. Betreurenswaardig en onverantwoordelijk.

De „Zeeuwsche Kerkbode“ (Ds. Bouma):

Na haar gelezen te hebben kan ik niet zeggen, dat zulk een preek na zulk een getuigenis aanhe-

velenswaardig is. Wilde ds. Geelkerken het getuigenis aan grondige kritiek onderwerpen, het stond hem vrij, maar het komt mij voor, dat hij daarvoor den kansel niet had moeten bezigen in een gemeentelijke samenkomst. Meer zal ik er niet van zeggen.

De „Gereformeerde Kerkbode“ voor Rotterdam:

Zijn veelzins overdreven aanmerkingen op het getuigenis der Synode laten wij daar. Dr. Geelkerken moet zelve maar uitmaken, waarom hij zoo sprak. Wat hij over zijn tekst zegt, is mager. De beschouwing over vasten is extra-ordinair. Het ergste vinden wij dit: de predikant acht, wat de Synode deed, een bewijs van machteloosheid. Nu zou men zoo zeggen: Dr. Geelkerken zal ons een anderen en betere weg aanwijzen. Die weg wordt geteekend in den laatste zin. Wij moeten het woord van Christus ter harte nemen: breng haar hier!

De lezer heeft recht om te denken: jetzt! fangt es an. Neen, nu is het uit. Amen staat of achter. Wie weet nu, wat deze prediker wil? Hoe moet die wereld, die hij geteekend heeft in haar worstelingen nu tot den Heiland gebracht worden? Geen antwoord! Dat lijkt ons bedenkelijk voor iemand, die leiding wil geven.

De „Watergraafsmeersche Kerkbode“:

Hij beoefent daarin zeer scherpe critiek op het „Getuigenis“.

Er blijft letterlijk niets van over.

En daarmee kan ik mij in het geheel niet vereenigen.

Ook ik had bezwaren en heb die in „De Reformatie“ ook dadelijk en onomwonden ontwikkeld. Maar het optreden van Dr. Geelkerken lijkt mij veel te kras.

Zijn critiek is eenzijdig en daarom onbillijk.

Hij legt een verkeerden maatstaf aan.

Hij houdt het doel van dit Getuigenis niet voor oogen.

De Synode wilde daarin niet den feitelijken geestelijken toestand schetsen. Maar zij wenachte zich te beperken tot het waarschuwen tegen dwaling, verleiding en inzinking.

Dat zij zich ook tot het afdwalende getrokken gevoelde en met ontferming over de schare buiten onze kerken bewogen was, bewees zij door haar besluiten inzake Zending en Evangelisatie.

Wij kunnen niet anders dan deze critiek betreuren. Zij kweekt of een ontevreden geest of prikkel. Zij leent verwijdering en verbindt niet.

En dat juist slaat de kerk met machteloosheid. Natuurlijk bedoelt Dr. Geelkerken dit niet.

En daarmee houden wij gaarne rekening.

Ook hem is het om eendracht en krachteloosheid te doen.

Verraste hij ons dan spoedig met een doelrefender middel, door hem gevonden.

En doe hij ons deze onevenwichtige critiek... eer hoe liever vergeten.

De „Gereform. Kerkbode“ voor Zutphen (Ds. Waterink):

„Een korte, aangrijpende predikatie.“

„Men koop deze predikatie. Ze is waard gelezen en berlozen te worden.“

Een „getuigenis“ dat „getuigt“ ook in onze ziel!“

„De Zeeuwsche Leeuw“:

„Geelkerken zegt dit alles helder, kort en bondig. Zijne preek is een protest tegen de doode orthodoxie van het „getuigenis“ der Synode en wijst den rechten weg.“

Tegen de doode orthodoxie?

Welk een hard, welk een ontzettend oordeel wordt hierin uitgesproken!

Mattheus 7:1.

Dertien brieven.

In verband met de predikatie van Dr. Geelkerken herinnert de „Amsterdamsche Kerkbode“ aan het geval Netelenbos en doet de volgende onthulling, die, wordt zij bevestigd, niet zal nalaten nieuwe sensatie te wekken:

Die nu felle kritiek leveren op het Getuigenis en op lichtzinnige wijze spreken over het gevaar van de ketterij, spelen een roekeloos spel.

De heer Netelenbos gaat er prat op, dat er zijn, die zijn gevoelen deelen en daarmee instemming belijden; hij heeft, naar zijn zeggen, niet minder dan dertien van zulke brieven; ware hij vrijgesproken, de schrijvers zouden zich voor hem verklaard hebben; nu houden zij zich schuil.

Ds. Dijk heeft reeds aangedrongen op bekenl maken van die namen; dat is natuurlijk van den heer Netelenbos niet te verwachten, zonder dat hem daartoe door henzelven volmacht wordt verleend.

Zullen zij zelve zich bekend maken?

Het ligt in de bedoeling van onzen mederedacteur Dr. Dijk op deze zaak terug te komen. Daarom onthoud ik mij hier van kanteekening.

Wisse's breuk.

Het sensationele blijft ons in ons kerkelijk leven niet gespaard. Nu doet weer Ds. Wisse's breuk met onze Geref. kerken de gemoederen vragen: waar gaat het heen?

Ds. van der Linden, bezadigd als immer, laat er zich in de „Gereform. Kerkbode“ voor 's-Gravenhage aldus over uit:

Heele lijsten van zijn boeken en boekjes hebben we tijden aaneen voor ons gehad. Maar nooit schreef hij over onderwerpen, die hem op kerkelijk, theologisch of dogmatisch gebied in strijd brachten met de kerk.

Noot hebben we gehoord van ingediende bezwaren bij zijn kerkeraad of classis.